

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 2

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

MARCH 2024

WWW.AJERUZ.COM

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИ ДИРЕКТОРЛАРИНИНГ ИННОВАЦИОН БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИДАГИ ПЕДАГОГИК ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ

Тиркашова Гузал Бахромовна

Чирчик шаҳар Мактабгача ва мактаб таълими бўлими тасарруфидаги 26- сонли
умумий ўрта таълим мактаби директори

Аннотация: Мақолада умумтаълим мактаблари директорларининг инновацион бошқарув фаолиятидаги педагогик шарт-шароитлари ҳамда педагогик бошқаруви тўғрисида фикр юритилиб, тавсиялар берилган.

Таянч сўз ва иборалар: Инновацион бошқарув, педагогика, детерминация, таълим, бошқарув фаолияти, рефлексив-қадрият, индивидуал-психологик, педагогик, инновацион фаолият, бошқарув фаолияти, индивидуал.

Аннотация: В статье рассмотрены педагогические условия и педагогическое управление директорами общеобразовательных школ в деятельности инновационного менеджмента и даны рекомендации.

Ключевые слова и фразы: Инновационный менеджмент, педагогическая, детерминация, образование, управленческая деятельность, рефлексивная ценность, индивидуально-психологическая, педагогическая, инновационная деятельность, управленческая деятельность, личность.

Abstract: In the article, the pedagogical conditions and pedagogical management of the principals of general education schools in the activity of innovative management are discussed and recommendations are given.

Key words and phrases: Innovative management, pedagogical, determination, education, managerial activity, reflexive value, individual-psychological, pedagogical, innovative activity, management activity, individual.

Замонавий мактабда таълим сифати нафақат унда дарс берувчи ўқитувчилар, балки раҳбар ходимларнинг касбий инновацион бошқарув фаолиятига қай даражада тайёрлиги билан белгиланади. Касбий фаолият мазмуни, талаблари, характери ва йўналишларини такомиллашиб бориши мутахассислар тайёрлашга инновацион ёндашувларни талаб этмоқда. Раҳбарларининг бошқарув салоҳиятинини инновацион фаолиятга йўналтириш тобора долзарб аҳамият касб этмоқда.

Сўнгги вақтларда бошқарувнинг турли тизимлари амал қилишида яна битта омилга – “инсон омили”га тобора кўпроқ аҳамият берилмоқда.

Шу билан бир вақтда таъкидлаб ўтиш лозимки, бошқарувдаги раҳбарлик фаолияти нафақат ташкилотнинг ривожланганлик даражаси билан, балки омилларнинг сезиларли равишдаги катта миқдори билан ҳам белгиланиб, улар орасида қуйидагиларни ажратиш кўрсатиш мумкин:

1. Бошқарилиши лозим бўлган ташкилотнинг тури, хусусиятлари, масалан,

ҳарбий, педагогик, ишлаб чиқариш ва илмий-тадқиқотчилик жамоалари раҳбарликнинг ҳар хил фаолиятларини талаб қилади. Илмий жамоада самарали бўлган методлар ҳарбий жамоада самарасиз бўлади ва аксинча.

2. Бевосита ташкилот олдида турган вазифалар, масалан, навбатдан ташқари ёки тезкор вазифалар, бўлар кўпинча раҳбарлик фаолиятини одатдаги, навбати билан келадиган вазифаларни бажаришдагига қараганда ўзгартиришга олиб келади.

3. Ташкилот олдида турган вазифаларни бажариш шарт-шароитлари. Қулай, ноқулай ёки экстремаль шарт-шароитлар раҳбарликнинг мос ҳолдаги фаолиятини кўринишларини белгилаб беради.

4. Фаолият усуллари ва воситалари (индивидуал, жуфтликдаги ёки гуруҳли) ҳам раҳбарлик фаолиятини детерминациялайди.

Бугунги кунда янгиланишга, ижодкорликка, ўз-ўзини ривожлантиришга йўналтирилган инновацион мактаблар орасида илгариланма ривожланишнинг даражаси ва хусусиятлари бўйича учта ҳолатларнинг асосий оқимлари етарлича яққол даражада ажралиб туриб, улар орасидаги чегаралар баъзан шартли, билинмайдиган ҳолдадир.

- авангард, пилот мактаблар, мактаб-лабораториялар – барқарор ва тизимли инновацион фаолиятга эга бўлган мактаблар;
- тажриба-синов мактаблари – улар у ёки бу даражада таълим фаолиятининг янги моделлари (лойиҳалари, тизимлари)ни ишлаб чиққан, қабул қилган ёки синовдан ўтказётган ёхуд битта ёки бир нечта йўналишларда тажбаларни, синов ишларни олиб бораётган таълим муассасаларидир;
- изланишли, йўналтирилувчи мактаблар – булар аниқ инновацион тенденцияга, янгиланишга ички интилишга, ўз қиёфасига ва мана шу қиёфани излаб топиш йўлларига эга бўлган таълим муассасаларидир.

Бошқарув фаолиятини инновацион ривожланишнинг тизим ҳосил қилувчи омил сифатида таърифланиши ижтимоий-инновацион ресурслар доирасида инсон, ташкилий ва бошқарув компонентларининг интеграцияланишидаги ролини, шунингдек, таълим муассасасининг педагогик жамоаси, бошқарув тизими ва ташкилий тузилмаси орасидаги хусусиятларнинг ўзаро боғлиқлигини тушунтиради.

Инновацион ўзгаришларни амалга ошираётган муассасада ўз-ўзини ташкил этиш жараёнларини секинлаштирувчи ёки уларни рағбатлантирувчи имкониятларни таъминлайдиган олдини олиш рефлексиясига эга бўлган раҳбар бўлиши лозим. Ўз-ўзини ташкил этиш таълим муҳитини ривожлантиришнинг кучли потенциали эканлигига қарамасдан, у ҳар доим ҳам ижобий натижаларни кафолатлайвермайди. Умумтаълим муассасалари учун педагогик жамоа инновацион фаолиятининг бошқарилувчан ўз-ўзини ташкил этиши мақсадга мувофиқдир. Айнан айтганда эса, фаолият муаммоси шундан бошланадики, формаль ташкил этиш доиралари ҳар доим раҳбар ва педагогик жамоа фаолиятида вариациялаш учун маълум бир диапазонни қолдириб, у мазкур ташкилот доирасида институционаллаштирилган “раҳбар-ходим” муносабатлари билан ёпилиши керак. Раҳбар бошқарув фаолиятини ўз индивидуаллигини ҳар хилда намоён қилиши

мумкин, лекин унинг турли хиллардаги шахсий сифатларини бошқарувнинг маълум бир фаолиятига келтириш мумкин.

Мана шунга боғлиқ ҳолда таъкидлаб ўтамизки, бошқарув фаолияти фаолияти фаолиятга объектв талаблар ва раҳбарларнинг шахсий ўзига хосликлари орасидаги нисбатни акс эттиради. Бошқарув фаолиятини кўриб чиқишда урғу унинг шахсий сифатлар билан шартланадиган талабларга самарали мослашиш воситаси бўлиб саналадиган барқарорлигига қаратилади. Фаолият чегараларининг ўзгарувчанлиги, уларнинг ўзгариш тезлиги ва интенсивлиги раҳбарнинг шахсий сифатлари билан белгиланади.

Ҳозирги вақтда раҳбарлик фаолиятини таҳлил қилишга мурожаат қилувчи кўплаб – жамоавий, рақобатли, парциаль, рефлексив-қадриятли, функционал, интегратив, ситуацион, омилли ва тизимли ёндашувлар мавжуддир.

Раҳбар шахсининг ўзига хос хусусиятларини тадқиқ қилишнинг бошланиши жамоавий ёндашув билан боғлиқдир. Мазкур назариянинг асосий қоидалари қуйидагилардан иборат:

1) раҳбар фаолиятнинг муваффақиятлилигини таъминловчи шахсий сифатларга эга бўлиши лозим;

2) бу сифатларнинг рўйхати аниқ лавозим учун белгиланиши мумкин.

Шунга кўра, А.И.Китов раҳбарнинг шахсий сифатлари тузилмасида тўртта қуйи тузилмани ажратиб кўрсатади: бошқарув қобилияти, сиёсий сифатлар, касбий сифатлар, ташкилотчилик сифатлари.

Жамоавий ёндашувга асосланадиган раҳбарларни баҳолашнинг типик тизимлари муҳим касбий, универсал қирраларни, ишбилармонлик, шахсий, ташкилотчилик сифатларининг тўпламига эга бўлади ва яхши маълум бўлган камчиликларга ҳам эгадир.

Айнан бошқарув фаолияти умумтаълим муассасасининг ижтимоий ресурслари компонентлари (ташкилий, бошқарув ва инсон ресурслари) орасида нисбатан мустақил, ўзаро кам боғланган оптимал алоқаларнинг ўрнатилишига ва кейинчалик умумий мақсадлар, манфаатлар асосида унинг қисмлари келишилган ва ўзаро боғланган яхлит, бутун тизим сифатила инновацион потенциалга айланишига ёрдам беради. Бундан ташқари, бошқарув фаолияти таълим муассасасини нисбатан тизим сифатида маълум бир бошқарув функцияларини бажаради:

1) унинг мувозанатини таъминлаб туришда муҳим роль ўйнайди;

2) таълим муассасасининг инновацион потенциалини долзарблаштиради.

Жамоавий ёндашувга мазмуни бўйича яқин ёндашув бўлиб рақобатли ёндашув ҳисобланади. Бу ёндашув раҳбарларда бошқа кишиларникидан фарқ қилувчи алоҳида (шахсий) хоссалар ёки умумий хоссаларнинг ривожланганлик даражалари мавжудлигини кўзда тутди. Бу ерда раҳбар шахси тузилмасида маъмурий-ташкилотчилик маҳорати, ахлоқий-этик хусусиятлар, ақлий сифатлар, касбий маҳорат, ижтимоий йўналтирилганлик, мотивация ажратиб кўрсатилади. Бу шахсий сифатларни излаш раҳбарлар ва бу категорияга мансуб бўлмаган кишилар гуруҳларини, турли хилдаги лавозим даражаларидаги муваффақиятли ёки муваффақиятсиз раҳбарлар гуруҳларини таққослаш йўли билан амалга оширилади.

Ҳамжамоавий , ҳам рақобатли ёндашув ташқи муҳитнинг ўзгармаслиги постулатини таъкидлайди ва фаолиятда раҳбар шахси ривожланишини чеклаб қўяди. Бу қоида мазкур ёндашувлар доирасида раҳбар шахсининг эталонли, идеал моделларини ишлаб чиқиш билан тасдиқланиб, улар ўз асосида статик, мослашиши мураккаб, одамнинг компенсаторлик имкониятларини эътиборга олмайдиган бўлади. Дж.Хант таъкидлаб ўтганидек, “идеал” раҳбарнинг абстракт моделлари қоидага кўра, энциклопедик билимларнинг ва мислсиз шахсий сифатларнинг мавжудлигини кўзда тутуди ҳамда фақат реал раҳбарларнинг ўз-ўзини баҳолашларини пасайтиришгагина қобилдир.

Маҳсулдор бошқарув фаолиятини ўрганишга рефлексиф-қадриятли ёндашув тажрибалари шу ҳақида гувоҳлик берадики, бунда раҳбарларда фаолият жарёнида “Мен-концепция” фаолиятининг муаллифлик бошқарув тизими шаклланади ва ривожланади, бу тизим раҳбарларнинг тасаввурида аниқ билим ва маҳоратни талаб қилувчи маълум бир ваколатлар билан таъминланган бошқарув субъекти сифатида ўзларини ҳис қилишларидан иборат бўлади. Мана шу концепцияга боғлиқ ҳолда раҳбар педагогик жамоа билан бошқарув фаолиятининг янада юқорироқ бўғинида маҳсулдор мулоқотни ўрнатишга қодир бўлади.

Хулоса қилиб, шуни таъкидлаш лозимки: Умумтаълим мактаблари директорларининг инновацион бошқарув фаолиятидаги педагогик шарт-шароитлари самарали амалга ошириш орқали мақсадларга эришишига ҳам имконият яратади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-sonli Farmoni.

2. Ахлидинов Р.Ш. Мактабни бошқариш санъати. –Тошкент, Фан, 2006. –304 б

3. Джураев Р.Х., Турғунов С.Т. Таълим менежменти. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Ворис, 2006. -264 б.

4. Ҳасанов Ж., Тўрақулов Х.А., Алқаров Ш., Усмонов Н.Ў., Педагогика. – Т.: «Нашр», 2011.

5. Пўлатов Ш.П. Таълим менежменти, ёхуд таълим муассасасини илмий-методик бошқариш стратегияси. Ўқув-методик қўлланма. –Тошкент: Ёш куч, 2019. -592 б.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
2-son

Nashr qilingan sana: 25.03.2024.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172